

a legnagyobb képtelenség attól lesz igazán valószerűtlen, ha halálkomolyan adjuk elő, nem pedig ha elhülyéskedjük. De a céltalan rendezői ötletek között említhető az orvosellenőr Nagypál Gábor skót viselete is.

Minnek?

S ez az egész előadásra érvényes kérdés.

GEROLD László

KÉPZŐMŰVÉSZET

PÁRBESZÉDBEN AZ IDŐVEL

Szilágyi Gábor életműkiállításáról

A szabadkai Képzőművészeti Találkozóban a múlt év végén volt látható Szilágyi Gábor életműkiállítása. Már méreteit tekintve is – az épület minden zugát megtöltötte – lenyűgöző tárlat. Sokrétű az anyag, akár hosszszetszébeben tekintjük át a múlt század ötvenes éveinek elejétől napjainkig, akár ha műfajonkénti lebontásban vesszük szemügyre, hiszen az olajképektől a falikárpitokig, a rajzoktól a tűzzománcig a kifejezési formák egész tárházát vonultatta fel.

Aztán nem mindennap nyílik alkalom arra sem, hogy egy autentikus vajdasági művész alkotótevékenységének fél évszázadát tekinthessük át. Ráadásul olyan művészt, akinek munkássága szorosan kötődik a múlt század ötvenes éveinek elején induló művésztelepi mozgalomhoz, s a pálya egyes állomásai nagyjából megegyeznek a művésztelepek fejlődésének főbb vonulataival is. Így a kiállítás jelentősége túlmutat egyetlen alkotó művészetén, hiszen 1950-től kezdődően egy „valóságos” évszázad, a 20. század második felének vajdasági képzőművészetéről is helyzetjelentést ad. Kiváltképp, hogy Szilágyiról van szó, aki a művészeti élet szervezőjeként, a művésztelepi mozgalom előrelendítőjeként legalább olyan jelentőset alkotott, mint képzőművészként. Ugyanakkor veszélyes, jelen esetben félrevezető, könnyen vakvágányra sodró, ha Szilágyi egyéb tevékenységéről is szót ejtünk e hatalmas retrospektíva kapcsán. No, de – tehetjük fel a kérdést – szétválasztható-e ember és műve, a közéleti szereplő és az alkotó? A „minden mindennel összefügg” evidencia élménye mellett legalább olyan fontos azonban a Szilágyi-opus belső logikájának kitapintása. Mégis, maradjunk ezúttal a képeknél.

Szilágyi világa a vajdasági róna asszociatív víziója. Ezt a világot szemléli, kémléli és viszi át vásznaira következetes racionalizmussal, ez a „nagy motívuma”. Nem egyszerűen csak a síkság, inkább a síkság nagysága, tágassága, a tér ejtette rabul. A sík vidék fával, szelíd dombbal, vízzel vagy anélkül és a

hatalmas kék ég. Felhővel vagy anélkül. Más nem is hiányzik. E képek jól érzékelhetően azért születtek, hogy a síkság természetével szembesítsenek. Hogy hosszú órákra, napokra, évekre tehető szemlélődés végeredményeként közöljenek megannyi, végső képletté soha össze nem álló részletet. A síkságról mint gondolati, érzelmi, világlátási vetületről, s valamit arról a sokak által tapasztalt, de ritkán szavakba öntött kényszerről, hogy a síkságot, a végtelen égen úszó felhőket nézni egyszerűen muszáj. Szilágyi minden egyes festményében tolakodás nélkül adja át művei szemlélődőjének lényegében azonos, de sokszor megisméltődött élményét, azt az egyszerű tény, hogy amíg előtte van, nem tudja levenni a szemét a táj látványáról. Mégis, annak ellenére, hogy képei a síkságról szólnak, Szilágyi mégsem festi meg igazán ezt a vidéket. Csupán jelzi létezését. Szürkés-kékes-zöldes-barnás nagy felületekkel, bennük egy-egy (többnyire fára, bokorra utaló) ugyancsak jelzésszerűen kidolgozott részlettel. Ezek a részletek természetesen nincsenek kidolgozva: nem fát vagy bokrot, vagy a nyári vihar közeledtét idézik fel, inkább a tájnézés egy-egy pillanatának hangulatát. Noha Szilágyit elsősorban racionális festőként tartják számon, csak látszólagos paradoxon, hogy érzelmi és nem tárgyi a megfigyelés, amit Szilágyi olajfestményeiben vagy akvarelljeiben visszaad. A drámák nem a szemünk előtt történnek, nem mi vagyunk a szereplők. Szilágyi azzal a kevés eszközzel, amelyet felhasznál, a nagy síksághoz méri az embert, s anélkül, hogy ábrázolná (legfeljebb ugyancsak a jelzés szintjén bukkannak fel nála a tájban céltalanul lézengő alakok), elég pontos láttelepet nyújt méreteiről és jelentőségéről. Képei nem napi problémákról szólnak, nem azokat próbálja meg ábrázolni, mégis az embert körülvevő dolgokból szűrődnek le.

Szilágyi Gábor festészetének 25 éve című 1977-es írásában Bela Duranci megjegyzi, Szilágyit azon művészek közé sorolhatjuk, akik nemcsak ösztönösen fordultak a modern európai képzőművészeti események felé, de képesek voltak a továbbképzésre, sőt „művészi közhangulat” teremtésére is. „Képei és rajzai a természetben szerzett tapasztalatok racionális megmunkálásáról tanúskodnak: Az ésszerűség mutatkozik meg minden Szilágyi vonalban, és ezek a vonalak teremtik meg a felület szigorú harmóniáját és ritmusát. Mert valóban szigorú követelmény nála a rend és az összhang. Művészünk alkotásaiból kizárja a pillanatnyi lelkesedéssel járó felületességet is. Végeredményben ez a nem mindennapi igényesség önmagával szemben Szilágyi művészetének tartós jellemvonása.” Hogy mégsem mindig a szigor, a rend kerekedik felül, hanem olykor éppenséggel a lelkesedés, erről tanúskodnak akvarelljei, olykor rajzai. Így, a majd kétszáz kiállított alkotást szemlélve Szilágyinak egy – legalábbis számomra – merőben új oldala is megmutatkozik. Az érzelmes Szilágyié. S ez új színfolttal gazdagítja az egész opust. A szemlélődő, fegyelmezett, megfontoltan, a mondanivaló pontosságát már-már hűvös távolság-

tartással biztosító művész mögül olykor előbukkan a hús-vér, esendő ember. A felfedezés erejével hatnak az életműkiállítás ezen darabjai.

Szilágyi tájképeiről szólva nem hagyhatjuk figyelmen kívül a művész rajzait, amelyek (ha olykor csak vázlatnak, kiindulópontnak is szánta őket megalkotójuk) az életmű igen fontos – folyamatosan jelen lévő – részét képezik, s amelyek a Szilágyi-életmű kiemelkedő darabjai. A rajzoló Szilágyi ugyanis merőben eltér a festő Szilágyitól. Törékeny és erőteljes vonalaival hol lírai, hol lírai expresszív, hol már-már nosztalgikus, hol teljesen egyéni, önmaga. Giacometti mondta egy ízben művészetéről: „minél többet elveszek, annál több marad, de a végén mindent elveszek”. Szilágyinál is ezek a minden sallangtól megfosztott, csak a lényegre koncentráló, fekete-fehér kompozíciók annyira tömörök, mi több: tömények, hogy ezt később, olajba festett „nagy” változatukkal nem mindig tudja megismételni. Ezekon a rajzokon nem annyira a dolgok verbálisan megfogalmazható tartalmi része foglalkoztatja, inkább a komponálás öröme érződik bennük, annak a pillanatnak az öröme, amikor megtalálja a vonalak helyét, hogy a dráma hiteles legyen.

Végül ejtsünk néhány szót a kiállítás rendezéséről is, mert az minden elismerést megérdemel. Nem ártott volna azonban a katalógusban is egyértelműen feltüntetni, kit tisztelhetünk a tárlat rendezőjében. Hiszen az ő érdeme, hogy a javarészt ismert, bemutatott és feldolgozott anyagot oly módon és arányaiban úgy rendezték el, hogy jól dokumentálja az életműben a műfajok megoszlását, hogy egyaránt felvonultatja a kevésbé ismert (s talán méltánytalanul féltetett) korai műveket és a legfrissebb alkotásokat. A kiállítás anyaga szépen bizonyítja, hogy az oeuvre tetemesebb részét képező festmények a legjellegzetesebb és legegységesebb Szilágyi-művek, egyértelművé teszik viszont azt is, hogy a rajzok kulcsfontosságú, a képek genézisét magukban hordó munkák, amelyek rávilágítanak az életművet egységessé tevő szemlélet- és szerkesztésmódra. Ezek után pedig ne legyünk ünneprontók, s a pazar kivitelezésű katalógusban lektor után kiáltó hibákról inkább hallgassunk mélyen.

NÁRAY Éva